

PRACE NAUKOWE

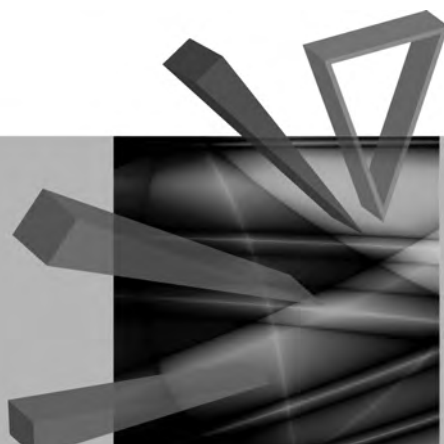
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

305

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Magdalena Rękas

Jerzy Sokołowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-382-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: Wykorzystanie analizy czynnikowej do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej	15
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: Ekonomia wirtualnych światów – tendencje rozwoju	24
Tomasz Bernat: Egzogeniczne determinanty dominacji rynkowej na przykładzie Poczty Polskiej SA.....	37
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Wybrane determinanty kształtujące współpracę innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych z jednostkami PAN i szkołami wyższymi na terenie Polski Północno-Zachodniej.....	50
Agnieszka Bretyn: Wybrane aspekty jakości życia młodych konsumentów w Polsce	62
Grzegorz Bywalec: Transformacja gospodarcza a regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Indiach	73
Magdalena Cyrek: Determinanty zatrudnienia w usługach tradycyjnych i nowoczesnych – analiza regionalna.....	83
Sławomir Czech: Czy wokół państwa opiekuńczego toczy się jeszcze spór o wartości?.....	95
Sławomir Czetwertyński: Możliwości poznawcze prawa Metcalfe’a w określaniu wartości ekonomicznej sieci komunikacyjnych.....	108
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Polityka i strategia rozwoju Unii Europejskiej w koncepcji ekonomii zrównoważonego rozwoju	118
Karolina Dreła: Zatrudnienie nietypowe	129
Paweł Drobny: Ekonomia personalistyczna jako próba reorientacji ekonomii	142
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Koszty bankructwa państwa	154
Małgorzata Gasz: Unia bankowa – w poszukiwaniu nowego paradygmatu na europejskim rynku bankowym	163
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Zmiana struktury dochodów w Polsce w relacji kapitał–praca z uwzględnieniem sektorów gospodarki narodowej	174
Anna Golejewska: Innowacje i sposoby ich pomiaru na poziomie regionalnym	184
Mariusz Grębowiec: Zachowania nabywcze konsumentów na rynku usług bankowych w świetle badań	195

Urszula Grzega: Oszczędności i zadłużenie polskich gospodarstw domowych.....	207
Jarosław Hermaszewski: Sytuacja finansowa gminy a wybory bezpośrednie w gminach. Wstęp do badań.....	218
Elżbieta Jantóń-Drozdowska, Maria Majewska: Wpływ globalizacji na wzrost poziomu specjalizacji w międzynarodowej wymianie handlowej..	228
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Możliwości oddziaływania na wzrost gospodarczy poprzez kontrolę poziomu ryzyka kredytowego w bankach przy wykorzystaniu systemów sztucznej inteligencji.....	240
Renata Jedlińska: Atrakcyjność inwestycyjna Polski – wybrane aspekty.....	252
Andrzej Jędruchniewicz: Inflacja jako cel polityki pieniężnej NBP.....	264
Michał Jurek: Wykorzystanie analizy duracji i wypukłości w zarządzaniu ryzykiem stopy procentowej.....	276
Sławomir Kalinowski: Znaczenie eksperymentu w metodologii nauk ekonomicznych.....	287
Teresa Kamińska: Struktura branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych a kryzys finansowy.....	299
Renata Karkowska: Siła oddziaływania czynników makroekonomicznych i systemowych na wielkość globalnej płynności.....	311
Anna Kasprzak-Czelej: Determinanty wzrostu gospodarczego.....	323
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: Analiza wpływu polityki stóp procentowych EBC na stabilność sektorów bankowych w wybranych krajach strefy euro – wnioski z kryzysu.....	334
Iwona Kowalska: Rozwój badań z zakresu ekonomii edukacji w paradygmacie interdyscyplinarności nauki.....	348
Ryszard Kowalski: Dylematy interwencjonizmu w czasach kryzysu.....	358
Jakub Kraciuk: Kryzysy finansowe w świetle ekonomii behawioralnej.....	370
Hanna Kruk: Rozwój zrównoważony w Regionie Morza Bałtyckiego na przykładzie wybranych mierników w latach 2005-2010.....	380
Kazimierz W. Krupa, Irmina Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Kapitał intelektualny jako akcelerator nowej ekonomii (tablice korelacyjne, pracownicy kluczowi).....	391
Anna Krzysztofek: Normy i standardy społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.....	401
Krzysztof Kubiak: Transakcje w procesie przepływu wiedzy w świetle nowej ekonomii instytucjonalnej.....	413
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Czech.....	423
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: Rola kontroli zarządczej w procesie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego.....	434
Natalia Mańkowska: Konkurencyjność instytucjonalna – wybrane problemy metodologiczne.....	445

Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Percepcja zaangażowania przez adeptów zarządzania – szansą czy ograniczeniem dla współczesnych firm	457
Jerzy Mieszaniec: Innowacje nietechnologiczne w przedsiębiorstwach przemysłowych sektora wydobywczego	469
Aneta Mikula: Ubóstwo obszarów wiejskich w krajach Unii Europejskiej – demografia i rynek pracy	481
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Wartość publiczna a legitymizacja	492
Janusz Myszczyński: Wykorzystanie koncepcji <i>social savings</i> w określeniu wpływu sektora kolejowego na wzrost gospodarczy Niemiec w początkach XX w.	500
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Zmiany w polityce handlowej Unii Europejskiej na początku XXI wieku	513
Anna Niewiadomska: Wydłużanie okresu aktywności zawodowej osób starszych w Polsce	524
Mariusz Nyk: Przeciętne wynagrodzenie a sytuacja na rynku pracy – przypadek województwa łódzkiego	536
Monika Pasternak-Malicka: Przesłanki ruchów migracyjnych Polaków z obszaru województwa podkarpackiego w kontekście kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem <i>subprime</i>	547
Jacek Pera: Budowa nowej architektury regulacyjnej w Europie jako element zarządzania ryzykiem niestabilności finansowej – rozwiązania pokryzysowe. Próba oceny i wnioski dla Polski	559
Renata Pęciak: Kryzysy w gospodarce w interpretacji Jeana-Baptiste’a Saya	573
Czesława Pilarska: Współczesny kryzys gospodarczy a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski	584
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjna nauka a źródła jej finansowania	601
Adriana Politaj: Pomoc publiczna na subsydiowanie zatrudnienia w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej	617
Marcin Ratajczak: Odpowiedzialny biznes w aspekcie osiągniętych korzyści ekonomicznych na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu	628
Magdalena Rękas: Dieta w krajach Unii Europejskiej i czynniki wpływające na jej poziom – przegląd wybranych badań	638
Włodzimierz Rudny: Rozwiązania zintegrowane w modelach biznesowych	653
Krzysztof Rutkiewicz: Pomoc publiczna na działalność badawczo-rozwojową i innowacyjność przedsiębiorstw w polityce konkurencji Unii Europejskiej w latach 2004-2010	663
Katarzyna Skrzyszewska: Konkurencyjność krajów Regionu Morza Bałtyckiego w świetle międzynarodowych rankingów	675
Tadeusz Sporek: Ewolucja i perspektywy grupy BRICS w globalnej gospodarce	684

Aleksander Surdej: Inwestycje w szkolenia zawodowe w świetle teorii ekonomicznej.....	695
Piotr Szajner: Wpływ zmienności kursu walutowego na międzynarodową konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego	706
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: Problem skuteczności i efektywności decyzji menedżerskich w firmie w zakresie formułowania i wdrażania strategii	716
Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polska gospodarka internetowa – stan i perspektywy	729
Monika Utzig: Aktywa finansowe gospodarstw domowych a koniunktura gospodarcza	744
Agnieszka Wałęga: Nierówności dochodowe w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	754
Grzegorz Wałęga: Wpływ spowolnienia gospodarczego na zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce	766
Grażyna Węgrzyn: Formy zatrudnienia pracowników w Unii Europejskiej – aktualne tendencje	778
Barbara Wieliczko: Krajowa pomoc publiczna w UE w okresie obecnego kryzysu.....	790
Artur Wilczyński: Znaczenie kosztów alternatywnych w rachunku ekonomicznym gospodarstw rolnych	802
Renata Wojciechowska: Wieloznaczności językowe współczesnej ekonomii	813
Jarosław Wojciechowski: Ewolucja koncepcji funkcjonowania rynku w społecznej nauce Kościoła Katolickiego.....	823
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Znaczenie lokalnych grup działania w budowaniu kapitału społecznego na obszarach wiejskich.....	834
Grażyna Wolska: Kodeksy etyczne jako instrument poprawnych relacji między podmiotem gospodarczym a konsumentem.....	844
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Ekonomiczno-społeczne konsekwencje reklamy w segmencie leków OTC	853
Gabriela Wronowska: Oczekiwania pracodawców wobec absolwentów szkół wyższych w Polsce jako przykład bariery wejścia na rynek pracy... ..	861
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Źródła i bariery ciągłości wdrażania innowacji przez polskie przedsiębiorstwa.....	872
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Instytucjonalna struktura rynku pracy w Polsce	884
Małgorzata Zielenkiewicz: Upodabnianie się krajów pod względem poziomu dobrobytu w procesie integracji europejskiej	895
Mariusz Zieliński: Demografia i aktywność zawodowa ludności a poziom bezrobocia w Unii Europejskiej.....	907
Jerzy Żyżyński: Gospodarka jako spójny system strumieni pieniądza a problem racjonalności pakietu fiskalnego.....	917

Summaries

Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: The use of factor analysis for the assessment of socio-economic development on the local scale.....	23
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: The economy of virtual worlds – trend of development	36
Tomasz Bernat: Exogenous determinants of market dominance – Polish Post case	48
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Selected determinants forming innovative partnership of traditional industrial companies with units of Polish Academy of Sciences and universities in north-western Poland.....	61
Agnieszka Bretyn: Selected aspects of quality of life of young consumers in Poland	72
Grzegorz Bywalec: Economic transformation and regional disparity of poverty in India.....	82
Magdalena Cyrek: Determinants of employment in traditional and modern services – regional analysis	94
Sławomir Czech: Is the welfare state’s dispute over values still alive?	107
Sławomir Czetwertyński: Cognitive possibilities of Metcalfe’s law in defining the economic value of communication networks	117
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Policy and development strategy in the European Union in the conception of economics of sustainable development	128
Karolina Dreła: Untypical employment.....	141
Paweł Drobny: Personalist economics as an attempt at economics reorientation	153
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Costs of sovereign default.....	162
Małgorzata Gasz: Bank Union – in search of a new paradigm on the European banking market.....	173
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Change of income framework in capital-labour scheme in Poland, including the sector of national economy	183
Anna Golejewska: Innovations and the way of their measure at the regional level.....	194
Mariusz Grębowiec: Purchasing behavior of consumers on banking service market in the light of research	206
Urszula Grzega: Savings and debt of Polish households.....	217
Jarosław Hermaszewski: Financial situation of a commune vs. local elections. Introduction to the study	227
Elżbieta Jantón-Drozdowska, Maria Majewska: The impact of globalization on a higher specialization level in international exchange of goods ...	239
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Banks’ possibilities of influencing macroeconomic growth by the use of neural network systems in the credit risk control	250

Renata Jedlińska: Investment attractiveness of Poland – selected issues	263
Andrzej Jędruchniewicz: Inflation as a target of monetary policy of NBP ...	275
Michał Jurek: Use of duration and convexity analysis in interest rate risk management.....	286
Sławomir Kalinowski: The role of the controlled experiment in the methodology of economy	298
Teresa Kamińska: Economic activity structure of foreign direct investment and financial crisis	310
Renata Karkowska: The impact of macroeconomic and systemic factors on the global liquidity	322
Anna Kasprzak-Czelej: Determinants of economic growth	333
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: The analysis of influence of the ECB interest rates' policy on a stability of bank sectors in selected countries of the eurozone – conclusions from the crisis.....	347
Iwona Kowalska: Development of research in the field of economics of education within the paradigm of interdisciplinarity of science	357
Ryszard Kowalski: The dilemmas of interventionism in times of crisis	369
Jakub Kraciuk: Financial crises in the light of behavioural economics.....	379
Hanna Kruk: Sustainable development in the Baltic Sea Region based on chosen indices in years 2005-2010	390
Kazimierz W. Krupa, Irmína Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Intellectual capital as an accelerator of the new economy (correlation tables, key employees)	400
Anna Krzysztofek: Norms and standards of social responsibility in enterprises	412
Krzysztof Kubiak: Transactions in the flow of knowledge in the light of new institutional economics	422
Paweł Kulpaka: M. Friedman's permanent consumption model and Keynesian consumption functions – empirical verification of selected theories on the example of Czech.....	433
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: The role of management control in management process of local self-government units.....	444
Natalia Mańkowska: Institutional competitiveness – selected methodological issues	456
Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Understanding the engagement by management adepts – a chance or a limitation for contemporary business	468
Jerzy Mieszaniec: Non-technological innovations in the industrial enterprises of mining sector.....	480
Aneta Mikula: Poverty of rural areas in the European Union member states – demography and labor market	491
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Public value and legitimacy	499

Janusz Myszczyzyn: Use of social savings concept in defining the role of railway sector on the economic growth in Germany in the early twentieth century	512
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Changes in trade policy of the European Union at the beginning of the twenty-first century	523
Anna Niewiadomska: Extending the period of professional activity of the elderly in Poland	535
Mariusz Nyk: Average salary and the situation on the labour market – case of Łódź Voivodeship	546
Monika Pasternak-Malicka: Reasons form migration of Poles from Subcarpathian Voivodeship in the context of the economic crisis caused by the subpreme crisis	558
Jacek Pera: Construction of a new regulatory architecture in Europe as an element of financial instability risk management – post-crisis solutions. Attempt of assessment and implications for Poland.....	572
Renata Pęciak: Crises in the economy in the interpretation of Jean-Baptiste Say	583
Czesława Pilarska: The contemporary economic crisis and foreign direct investment inflow into Poland	600
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovations in science and their financial sources	616
Adriana Politałaj: State aid for subsidizing of employment in Poland and in selected countries of the European Union	627
Marcin Ratajczak: Responsible business in the context of economic benefits gained on the example of agribusiness enterprises.....	637
Magdalena Rękas: Fertility rate in the European Union states and factors influencing the rate – review of selected surveys	652
Włodzimierz Rudny: Solution-based business models.....	662
Krzysztof Rutkiewicz: State aid for Research & Development & Innovation activities of enterprises in the European Union’s competition policy in the period 2004-2010.....	674
Katarzyna Skrzyszewska: Competitiveness of the Baltic Region countries in the context of international rankings	683
Tadeusz Sporek: Evolution and perspectives of BRICS group in the global economy.....	694
Aleksander Surdej: Investments in VET programmes: framework for an economic analysis	705
Piotr Szajner: The impact of exchange rated volatility on the competitiveness of Polish food sector on international markets	715
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: The problem of efficacy and effectiveness in the formulating and implementing of strategy decision making process	728

Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polish Internet economy – current state and future perspectives	743
Monika Utzig: Households’ financial assets and economic prospect.....	753
Agnieszka Wałęga: Income inequality in the context of accession of Poland to the European Union	765
Grzegorz Wałęga: Impact of economic slowdown on households’ debt in Poland	777
Grażyna Węgrzyn: Employment forms in the European Union – current trends.....	789
Barbara Wieliczko: State aid in the European Union in the period of the current crisis.....	801
Artur Wilczyński: The impact of opportunity costs on farms profitability.....	812
Renata Wojciechowska: Linguistic ambiguities of contemporary economics	822
Jarosław Wojciechowski: Evolution of free market concept in social teaching of the Catholic Church.....	833
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: The significance of local action groups in formation of social capital in rural areas	843
Grażyna Wolska: Ethical codes as a tool of correct relations between a firm and a consumer	852
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Marketing of OTC medicines in Poland on the example of television advertising	860
Gabriela Wronowska: Expectations of employers towards graduates of universities in Poland as an example of barriers to enter the labor market	871
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Sources and barriers of persistence of innovation of Polish manufacturing companies	883
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Institutional structure of the labor market in Poland	894
Małgorzata Zielenkiewicz: Convergence of the countries in terms of social welfare in the process of European integration	906
Mariusz Zieliński: Demography and economically active population vs. the level of unemployment in the European Union.....	916
Jerzy Żyżyński: Economy as a consistent system of money flows vs. the issue of fiscal pact rationality	931

Grzegorz Wałęga

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

WPŁYW SPOWOLNIENIA GOSPODARCZEGO NA ZADŁUŻENIE GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE

Streszczenie: Zadłużenie gospodarstw domowych podlega wahaniom w poszczególnych fazach cyklu koniunkturalnego. Obserwowane od 2008 r. spowolnienie w gospodarce światowej nie pozostało bez wpływu na zachowania podmiotów gospodarczych w Polsce. Obiektywne tempo rozwoju gospodarczego w ograniczonym zakresie wpływa na decyzje gospodarstw domowych na rynku kredytów i pożyczek. Dla aktywności na tym rynku większe znaczenie ma subiektywne postrzeganie przez konsumentów aktualnej i przyszłej sytuacji gospodarczej. W pierwszej dekadzie XXI w. również dyskrejonalna polityka regulacyjna wzmacniała prokliczny charakter kredytów i pożyczek.

Słowa kluczowe: spowolnienie gospodarcze, zadłużenie gospodarstw domowych, koniunktura konsumentka.

1. Wstęp

Obserwowane od 2008 r. pogorszenie sytuacji gospodarczej na świecie, choć początkowo nie znalazło bezpośredniego odbicia w głównych wskaźnikach makroekonomicznych Polski¹, wpłynęło na zachowania i decyzje podmiotów gospodarczych. Oprócz przedsiębiorstw, na które zjawisko dekonunktury najszybciej zaczęło oddziaływać, impuls kryzysowy dotknął także gospodarstwa domowe. Można wskazać kilka powodów, dla których warto zainteresować się sytuacją ekonomiczną gospodarstw domowych. Po pierwsze, wystąpienie zjawisk kryzysowych w gospodarce przekłada się na poziom zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych. Po drugie, analiza sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych w warunkach dekonunktury ważna jest nie tylko ze względów społecznych, ale także z uwagi na występujące

---

¹ Zaburzenia na globalnych rynkach finansowych, które wystąpiły na przełomie 2007 i 2008 r. ujawniły swój negatywny wpływ na sferę realną gospodarek w krajach rozwiniętych dopiero pod koniec 2008 r. Szerzej zob. M. Konopczak, R. Sieradzki, M. Wiernicki, *Kryzys na światowych rynkach finansowych – wpływ na rynek finansowy w Polsce oraz implikacje dla sektora realnego*, „Bank i Kredyt” 2010, vol. 41, nr 6, s. 61-63.

sprzężenia zwrotne i efekty mnożnikowe. Poziom aktywności ekonomicznej gospodarstw domowych oraz zmiany dynamiki i struktury konsumpcji z jednej strony uzależnione są od stanu koniunktury gospodarczej, a jednocześnie mają też bezpośredni wpływ na tempo rozwoju gospodarki krajowej.

W rozwoju ekonomicznym krajów z systemem gospodarki rynkowej duże znacznie odgrywa także zmiana dynamiki zadłużenia gospodarstw domowych. Kredyty konsumpcyjne (dla gospodarstw domowych), poprzez kreowanie popytu rynkowego i *de facto* stwarzając możliwość zwiększania produkcji i zbytu, oddziałują na procesy ekonomiczne w skali makroekonomicznej. Kredyt stanowi jedną z ważniejszych kategorii ekonomicznych odpowiedzialnych za wzrost gospodarczy. Z drugiej strony poziom zadłużenia, nie tylko gospodarstw domowych, wrażliwy jest na sytuację społeczno-ekonomiczną.

Kwestie te są szczególnie interesujące dla gospodarki Polski. Od 2005 r. obserwowany był bezprecedensowy we współczesnej historii gospodarczej wzrost zadłużenia gospodarstw domowych. W opracowaniu zostaną przeanalizowane zmiany poziomu zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce w warunkach pogorszenia koniunktury gospodarczej. W toku badań podjęta zostanie próba zweryfikowania hipotezy, że dla poziomu aktywności gospodarstw domowych na rynku kredytów i pożyczek ma znaczenie nie tyle kształtowanie się obiektywnego tempa rozwoju gospodarczego, co subiektywne postrzeganie przez konsumentów aktualnej i przyszłej sytuacji gospodarczej. W opracowaniu wykorzystano modele ekonometryczne, których parametry oszacowano na podstawie danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, Narodowego Banku Polskiego i Komisji Nadzoru Finansowego dla dziesięcioletniego okresu (lata 2003-2012).

2. Zadłużenie gospodarstw domowych a cykl koniunkturalny

W zależności od fazy cyklu koniunkturalnego wielkość kredytów dla gospodarstw domowych (zwłaszcza konsumpcyjnych) ulega zmianie. W okresie *boomu* gospodarczego dynamika zadłużania się gospodarstw domowych jest zwykle wysoka. Wynika to nie tylko z szybko rosnących dochodów gospodarstw domowych (głównie wynagrodzeń i rosnących cen aktywów finansowych), ale także optymistycznych ocen perspektyw gospodarczych. Towarzyszy temu zwykle rozluźnienie warunków udzielania kredytów przez instytucje finansowe. Nakłada się na to systematyczny wzrost cen (często mających charakter bańki spekulacyjnej, jak w przypadku rynku nieruchomości), który dodatkowo skłania gospodarstwa domowe do przyspieszenia realizacji swoich planów konsumpcyjnych.

Odwrotnie wygląda sytuacja w okresie recesji. Spadek dynamiki wynagrodzeń (często ich realny spadek) oraz wzrost obciążeń budżetów gospodarstw domowych spłatami kredytów i pożyczek nie pozostaje bez wpływu na rynek kredytów dla ludności. Również zawirowania na rynku pracy związane w wystąpieniem zjawisk kryzysowych i ogólnie pogorszenie nastrojów konsumentów działają w kierunku zmniejszenia

dynamiki kredytów dla gospodarstw domowych. Konsekwencją spowolnienia gospodarczego jest narastanie problemów z nieterminową spłatą zadłużenia.

Wyniki badań zachowań gospodarstw domowych w poszczególnych fazach cyklu koniunkturalnego we współczesnej gospodarce potwierdzają, że w okresie depresji zadłużenie jest bardzo małe, zaczyna ono wzrastać w okresie ożywienia, a następnie osiąga bardzo wysoki poziom w rozkwicie i zaczyna zmniejszać się w okresie recesji. Można zatem przyjąć, że kredyt utrwała cykl koniunkturalny – w okresie *boomu* gospodarczego zwiększa jego siłę, a w okresie recesji pogłębia ją i utrudnia przełamanie negatywnych tendencji rynkowych². Kanał kredytowy wzmacnia działania z zakresu polityki pieniężnej, a tym samym oddziałuje na wzrost gospodarczy³.

3. Sytuacja gospodarcza a dynamika zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce

Opisane powyżej teoretyczne zależności pomiędzy sytuacją gospodarczą kraju a zrachowaniami gospodarstw domowych na rynku kredytów wymagają weryfikacji przy użyciu dostępnych danych faktograficznych. W tym celu wykorzystano dane dotyczące podstawowych kategorii makroekonomicznych charakteryzujących stan polskiej gospodarki.

Do określenia cyklu koniunkturalnego najczęściej wykorzystywane są wskaźniki dotyczące dynamiki produktu krajowego brutto, poziomu bezrobocia oraz zmian dochodów realnych ludności.

Zmiany poziomu zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce przeanalizowano w kontekście zmian wyżej wymienionych mierników koniunktury w układzie kwartalnym w latach 2003-2012 (rys. 1).

Podstawowym wskaźnikiem stanu koniunktury w gospodarce jest dynamika produktu krajowego brutto. W zasadzie do 2008 r. sytuacja ekonomiczna w Polsce była dobra. Wzrost gospodarczy (poza początkiem 2005 r.) kształtował się w przedziale 4 do 7% (zmiany kwartalne względem analogicznego okresu poprzedniego roku). Podobnie zachowywało się spożycie indywidualne (z dochodów osobistych) w sektorze gospodarstw domowych⁴ – pomimo drobnych fluktuacji utrzymywał się kilkuprocentowy wzrost. Dobrej koniunkturze gospodarczej towarzyszyła poprawa sytuacji na rynku pracy – stopa bezrobocia wg BAEL od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej stopniowo spadała (biorąc pod uwagę analogiczny kwartał po-

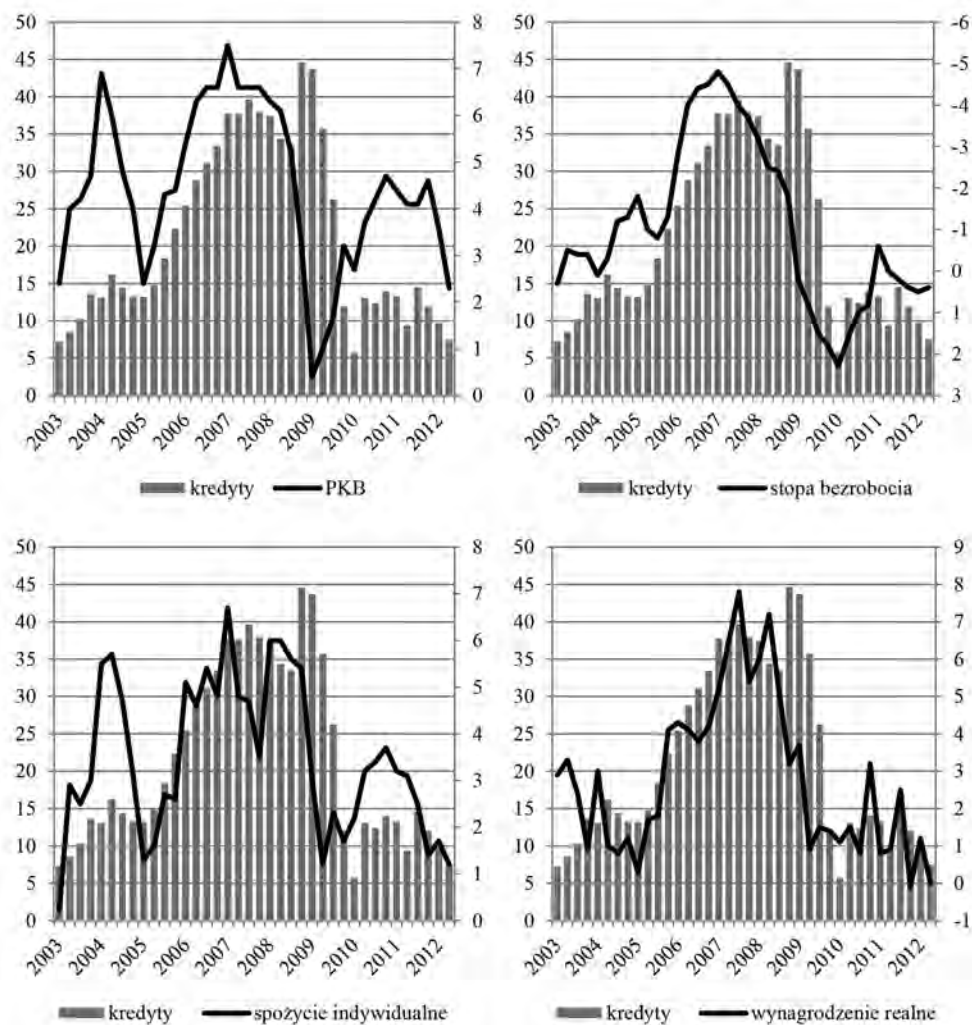
---

² G. Rytelewska (red.), *Bankowość detaliczna*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 49.

³ B.S. Bernanke, M. Gertler, *Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission*, "Journal of Economic Perspectives", 1995, vol. 9, no. 4, s. 27-48.

⁴ Obejmuje wydatki m.in. poniesione przez ludność na zakup produktów (wyrobów i usług) wyceńnianych w cenach płaconych przez konsumentów, wyroby i usługi otrzymane jako dochód w naturze, wartość spożycia naturalnego.

przedniego roku). Ponadto obserwowany był relatywnie szybki wzrost wynagrodzeń realnych w gospodarce – w szczytowym okresie na przełomie 2007 i 2008 r. wzrost ten wyniósł ponad 6%.

Rys. 1. Kwartalna dynamika kredytów i pożyczek udzielonych gospodarstwom domowym (w %, skala lewa) na tle kwartalnej dynamiki: PKB (w %, skala prawa), spożycia indywidualnego (z dochodów osobistych) w sektorze gospodarstw domowych (w %, skala prawa), przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia realnego brutto w gospodarce narodowej ogółem (w %, skala prawa) oraz tempa zmian stopy bezrobocia ogółem wg BAEL (w pkt proc., skala prawa) w okresie od I kwartału 2003 r. do II kwartału 2012 r. (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP i GUS.

Korzystna sytuacja gospodarcza znalazła odzwierciedlenie w dynamicznym wzroście na rynku kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych. Z jednej strony zwiększeniu poziomu zadłużenia gospodarstw domowych sprzyjał nieprzerwany wzrost poziomu dochodów gospodarstw domowych. Tym samym mogły one pozwolić sobie na zaciągnięcie kredytów, ponieważ uzyskiwane dochody były źródłem i zabezpieczeniem ich spłaty. Po drugie, w sytuacji, gdy gospodarstwo domowe oczekuje dalszego wzrostu dochodów, dąży ono do zwiększenia od razu poziomu konsumpcji (co związane jest z naturalną niecierpliwością jednostek). Ta międzyokresowa alokacja konsumpcji w czasie musiała odbyć się z wykorzystaniem rynku kredytowego.

Również inne sygnały płynące z otoczenia ekonomicznego sprzyjały zwiększaniu zadłużania się gospodarstw domowych. Wśród nich wymienić można m.in. hossę na rynku nieruchomości, utrzymujący się dysparytet pomiędzy stopami procentowymi kredytów w PLN a stopami kredytów denominowanych w walutach obcych. Jednocześnie instytucje finansowe utrzymywały względnie łagodne kryteria przyznawania kredytów (m.in. podniesienie wskaźnika LtV (relacja kwoty kredytu do wartości zabezpieczenia tego kredytu), wydłużenie okresu spłat nawet do kilkadziesiąt lat).

Pierwsze oznaki spowolnienia gospodarczego (znaczny spadek dynamiki PKB, narastanie problemów na rynku pracy i wyhamowanie realnych wzrostów wynagrodzeń) przełożyły się na spadek dynamiki zaciągania kredytów i pożyczek przez gospodarstwa domowe. Dodać do tego należy zawirowania na rynku walutowym i wzrost niepewności co do kształtowania się kursów walutowych w przyszłości (trzeba pamiętać, że około 30-40% kredytów dla ludności jest denominowana w walutach obcych), przerwanie spirali wzrostu cen nieruchomości oraz zaostrzenie kryteriów i warunków udzielania kredytów przez kredytodawców.

Przeprowadzone dla okresu od I kwartału 2003 r. do II kwartału 2012 r. analizy wpływu kwartalnej dynamiki PKB i spożycia indywidualnego (z dochodów osobistych) w sektorze gospodarstw domowych na dynamikę zadłużenia sektora gospodarstw domowych wykazały relatywnie słabą i umiarkowaną korelację (współczynnik korelacji liniowej Pearsona⁵ r wynosi odpowiednio 0,29 i 0,58). W przypadku modelowania dynamiki kredytów i pożyczek udzielanych gospodarstwom domowym w zależności od zmiany stopy bezrobocia oraz dynamiki realnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto wskazuje na zadawalające dopasowanie tych modeli do danych rzeczywistych (R^2 równe odpowiednio 44,6% i 53,2%).

---

⁵ Współczynnik ten jest miarą siły współzależności liniowej dwóch zmiennych. Przyjmuje on wartości w przedziale od -1 do $+1$. Znak współczynnika korelacji liniowej Pearsona informuje o kierunku zależności, zaś jego wielkość o sile związku. Innymi słowy: im większa jego wartość bezwzględna, tym silniejsza jest zależność liniowa między zmiennymi. Jeśli r równa się 0 to nie występuje liniowa zależność między cechami, gdy r równe jest 1 wówczas występuje dokładnie dodatnia liniowa zależność między cechami, natomiast w sytuacji r równego -1 zależność między cechami jest dokładnie liniowo ujemna (tzn. jeżeli zmienna x rośnie, to y maleje i *vice versa*).

Wyniki estymacji parametrów modeli liniowych opisujących zależność dynamiki zmian poziomu zadłużenia gospodarstw domowych z tytułu kredytów i pożyczek w zależności kwartalnej dynamiki przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia realnego brutto w gospodarce narodowej ogółem oraz zmian stopy bezrobocia ogółem wg BAEL w przekroju kwartalnym zawiera tabela 1. Z uwagi na słabe dopasowanie modeli ze zmienną objaśniającą „dynamika kwartalnego PKB” i „dynamika spożycia indywidualnego” pominięto ich prezentację.

Tabela 1. Wyniki estymacji parametrów modeli liniowych opisujących zależność dynamiki kredytów i pożyczek udzielonych gospodarstwom domowym (w %) od wybranych zmiennych

Wyszczególnienie	Ocena parametru	Błąd standardowy	$t(36)$	p -value	R^2
Zmienna objaśniająca – zmiana kwartalnej stopy bezrobocia wg BAEL (w pkt procentowych)					
a_0	17,179	1,678	10,235	0,000	0,446
a_1	-4,054	0,753	-5,386	0,000	
Zmienna objaśniająca – dynamika kwartalna przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej (w %)					
a_0	9,738	2,283	4,265	0,000	0,532
a_1	4,225	0,661	6,394	0,000	

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS (dane kwartalne za lata 2003-2012).

Parametr stojący przy zmiennej objaśniającej w oszacowanych modelach można zinterpretować w następujący sposób: każdy wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto o 1% zwiększa wielkość kredytów i pożyczek zaciąganych przez gospodarstwa domowe średnio o około 4,23%. Na tej podstawie można przyjąć, że popyt zgłaszany przez gospodarstwa domowe na kredyty i pożyczki zmienia się w tym samym kierunku co dochód (współczynnik elastyczności dochodowej dla kredytów i pożyczek udzielanych gospodarstwom domowym jest większy od jedności).

W przypadku zmiennej „zmiana kwartalnej stopy bezrobocia wg BAEL” obserwowany jest jej ujemny wpływ na tempo zmian poziomu zadłużenia gospodarstw domowych. Dla rozpatrywanego okresu – przeciętnie rzecz biorąc – każdy spadek stopy bezrobocia o 1 pkt procentowy prowadzi do zwiększenia zadłużenia o ponad 4%. Tym samym można stwierdzić, że występowanie zjawiska bezrobocia ogranicza skłonność gospodarstw domowych do zaciągania kredytów.

Przeprowadzone analizy wskazują, że gospodarstwa domowe w swoich decyzjach na rynku kredytowym w niewielkim stopniu biorą pod uwagę tempo zmian produktu krajowego brutto. Wydaje się, że dla gospodarstw domowych jest to zbyt ogólny miernik, a jego wartości w niewielkim stopniu przekładają się na indywidualną sytuację ekonomiczną konsumentów. Można zauważyć, że tempo zadłużania się gospodarstw domowych reaguje na spadek dynamiki produktu krajowego brutto oraz stopy bezrobocia z około 2-3 kwartalnym opóźnieniem. W przypadku

dynamiki wynagrodzeń skala opóźnień jest mniejsza, co należy wiązać z długością okresu pomiędzy podjęciem decyzji o zaciągnięciu kredytu a momentem, w którym faktycznie jest on stawiany do dyspozycji konsumenta (por. rys. 1).

Na koniec warto zwrócić też uwagę, że na sytuację na rynku kredytów i pożyczek w znacznym stopniu wpływają zmiany regulacji prawnych. Wspomnieć można tu choćby o wzbudzającej wiele dyskusji, wydanej w 2006 r. przez Komisję Nadzoru Finansowego, rekomendacji S, która zalecała m.in. stosowanie bardziej restrykcyjnych wymogów w zakresie oceny zdolności kredytowej osób ubiegających się o kredyt hipoteczny w walucie obcej. Pomimo pokładanych w tej regulacji nadziei nie ograniczyła ona w zauważalnym stopniu wysokiego tempa przyrostu zadłużenia na rynku kredytów i pożyczek dla ludności w okresie *boomu* na rynku kredytowym. Dopiero przesilenie na rynku nieruchomości oraz coraz silniejsze obawy o stan globalnej gospodarki i symptomy kryzysu z początkiem 2009 r., zahamowały tę tendencję. Oprócz tego w 2010 r. wprowadzono rekomendację T (dotyczącą dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych), która nie dość, że była mocno spóźniona to w zasadzie ograniczyła i tak już niskie tempo zadłużania się gospodarstw domowych. Przyczyniło się to do pogłębienia załamania na rynku kredytów. Na tej podstawie można postawić tezę, że dyskrecjonalna polityka regulacyjna w zakresie rynku kredytów dla gospodarstw domowych w Polsce w latach 2003-2012 nie do końca sprawdziła się⁶.

4. Nastroje konsumentów a ich skłonność do zadłużania się

Innym czynnikiem mającym wpływ na poziom zadłużenia gospodarstw domowych jest postrzeganie otoczenia ekonomicznego przez podmioty sfery realnej. Na zachowania ekonomiczne gospodarstw domowych wpływ ma zarówno bieżący stan koniunktury, jak i przewidywania dotyczące przyszłości. Nastroje konsumenckie są zatem wypadkową ich osobistych doświadczeń, zdarzeń teraźniejszych oraz projekcji przyszłości. Wpływ na ich kształtowanie mają także zachowania oraz oczekiwania bliższego i dalszego otoczenia ekonomicznego (rodziny, przyjaciół, grup odniesienia, instytucji publicznych itp.)⁷.

Zgodnie z nurtem psychologicznym w ekonomii wielkość niektórych kategorii ekonomicznych (np. konsumpcji, oszczędności) uzależniona jest od postrzegania

⁶ Dla poparcia tego wniosku niech będzie fakt, że pod koniec lutego 2013 r. Komisja Nadzoru Finansowego podjęła decyzję o wprowadzeniu zmian do rekomendacji T mających na celu uelastycznienie podejścia banków do kredytowania detalicznego (chodzi m.in. o przywrócenie uproszczonych zasad badania zdolności kredytowej, odejście od sztywnego ustalania maksymalnych wartości wskaźnika *DtI* (relacji wydatków związanych z obsługą zobowiązań kredytowych do średnich dochodów netto) – *Komunikat ze 175. posiedzenia Komisji Nadzoru Finansowego w dniu 26 lutego 2013 r.*, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty/175_posiedzenie_KNF.html (data dostępu: 28 lutego 2013 r.).

⁷ C. Bywalec, *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 81

przez gospodarstwa domowe nie tylko ich kondycji finansowej, ale także ogólnej sytuacji ekonomicznej kraju⁸. Badania w tym zakresie prowadził m.in. G. Katona⁹. Do podobnych wniosków doszedł J.S. Duesenberry, który wskazywał na korelację konsumpcji gospodarstw domowych z poziomem konsumpcji otoczenia, zwłaszcza tej grupy społecznej (np. rodziny, sąsiadów, współpracowników), która jest świadomie lub podświadomie naśladowana, a której dochody są najbardziej zbliżone do dochodów tego gospodarstwa¹⁰.

Z tego też powodu od drugiej połowy ubiegłego stulecia w systematyczny sposób prowadzone są badania koniunktury gospodarczej na poziomie mikroekonomicznym. Dotyczy to zwłaszcza kwantyfikowania nastrojów konsumentów, których można utożsamiać z gospodarstwami domowymi. Posługiwanie się subiektywnymi ocenami gospodarstw domowych dotyczącymi koniunktury gospodarczej, zamiast bezpośrednimi danymi, wydaje się bardziej zasadne, ponieważ percepcja i ocena wskaźników ekonomicznych (np. zmiany stopy bezrobocia, dynamiki PKB) przez podmioty rynkowe często różni się od rzeczywistego przebiegu procesów gospodarczych¹¹. To z kolei ma fundamentalne znaczenia dla decyzji, które podejmowane są przez gospodarstwa domowe. Można intuicyjnie wskazać, że gospodarstwa domowe przewidujące niekorzystną sytuację dochodową w przyszłości będą mniej skłonne do zadłużania się (i *vice versa*).

W Polsce pierwsze badania nad koniunkturą gospodarczą zaczęto przeprowadzać w latach sześćdziesiątych XX w., a systematyczne badania gospodarstw domowych prowadzone są od 1990 r.¹²

W badaniu koniunktury konsumenckiej członkowie gospodarstw domowych pytani są o subiektywny obraz swojej sytuacji finansowej (skłonność do zakupów i stosunek do oszczędzania), a także o ocenę ważniejszych zjawisk makroekonomicznych (zmian cen, poziomu bezrobocia i ogólnej sytuacji ekonomicznej kraju). Odpowiedzi na powyższe pytania zbierane są w dwóch przekrojach czasowych: bieżącym (w ciągu ostatnich 12 miesięcy) oraz przyszłym (w ciągu najbliższych 12 miesięcy).

Na tej podstawie budowane są dwa mierniki: bieżący wskaźnik ufności konsumenckiej oraz wyprzedzający wskaźnik ufności konsumenckiej. Obydwa wskaźniki

⁸ C. Bywalec, *Konsumpcja w teorii i praktyce gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 105 i 106 oraz C. Bywalec, *Ekonomika i finanse...*, *op. cit.*, s. 81.

⁹ G. Katona, *Psychological analysis of economic behavior*, McGraw-Hill Book Company, New York 1963.

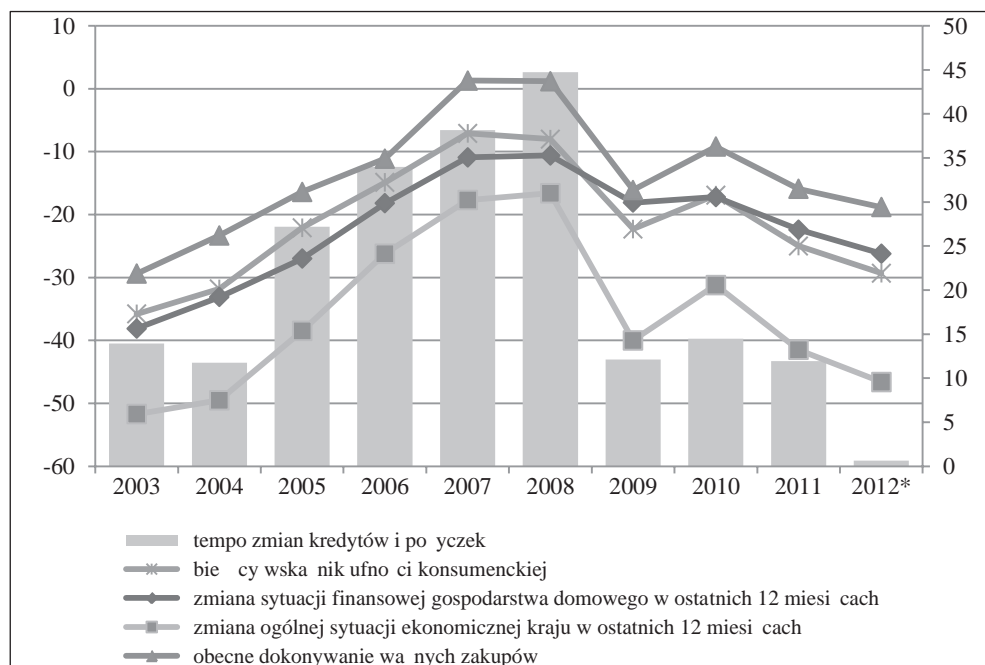
¹⁰ J.S. Duesenberry, *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press, Harvard-Cambridge 1952, s. 47 i 48.

¹¹ D. Fatuła, *Zachowania finansowe gospodarstw domowych a zmiany koniunktury gospodarczej*, [w:] *Rynek usług finansowych a koniunktura gospodarcza*, pod red. J. Garczarczyka, CeDeWu.pl, Warszawa 2009, s. 131.

¹² Główny Urząd Statystyczny rozpoczął systematyczne badania koniunktury konsumenckiej od 1997 r. Do końca 2003 r. były one prowadzone w cyklu kwartalnym. Od 2004 r. badania prowadzone są metodą reprezentacyjną w cyklu miesięcznym jako wspólne badanie GUS i NBP.

są wypadkową wartości wybranych wskaźników cząstkowych zastosowanych w badaniu. Wskaźniki te mogą przyjmować wartości od -100 do $+100$, które odzwierciedlają saldo ocen konsumenckich. Wartość dodatnia wskaźnika oznacza przewagę liczebną konsumentów nastawionych optymistycznie nad konsumentami nastawionymi pesymistycznie, natomiast ujemna – odwrotnie: przewagę liczebną konsumentów nastawionych pesymistycznie nad konsumentami nastawionymi optymistycznie.

Wyniki badań koniunktury konsumenckiej oraz tempa zmian kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych w latach 2003-2012 zestawiono na rys. 2 i 3.

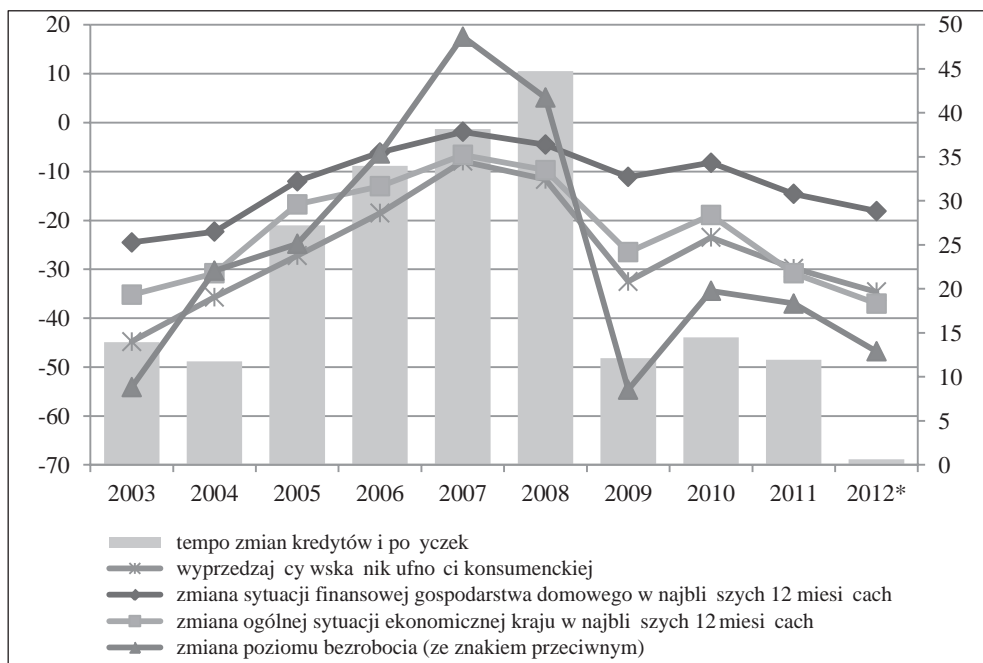

* – dane dla 2012 r. za pierwsze półrocze

Rys. 2. Bieżący wskaźnik ufności konsumenckiej (BWUK) i jego wskaźniki cząstkowe (skala lewa, w %) oraz tempo zmian kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych (skala prawa, w %) w latach 2003-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP i [Koniunktura konsumencka... 2012, tab. I].

Analiza tempa zmian kredytów i pożyczek zaciąganych przez gospodarstwa domowe i wskaźników ufności konsumenckiej (bieżącego i wyprzedzającego) wskazuje na znaczną korelację pomiędzy tymi wielkościami (współczynnik r około 0,83). Potwierdza to zidentyfikowany wcześniej na gruncie teorii wpływ postrzegania stanu koniunktury przez gospodarstwa domowe na ich decyzje w zakresie zaciągania kredytów i pożyczek. Korelacja pomiędzy subiektywną oceną zmian ogólnej sytuacji ekonomicznej kraju (zarówno przeszłą, jak i przyszłą) a tempem zmian kredytów

* – dane dla 2012 r. za pierwsze półrocze

Rys. 3. Wyprzedzający wskaźnik ufności konsumenckiej (WWUK) i jego wskaźniki cząstkowe (skala lewa, w %) oraz tempo zmian zadłużenia z tytułu kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych (skala prawa, w %) w latach 2003-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP i [Koniunktura konsumencka... 2012, tab. II].

i pożyczek jest bardzo silna (współczynnik r około 0,92). Natomiast oceny zmiany sytuacji finansowej gospodarstwa domowego słabiej są skorelowane z decyzjami dotyczącymi zaciągania kredytów.

Badając zmiany zachodzące w koniunkturze konsumenckiej należy zwrócić uwagę również na wartość wyprzedzającego wskaźnika ufności konsumenckiej, który ma mniejsze znaczenie poznawcze niż wskaźnik bieżący, ale znajduje on swoje główne zastosowanie w analizach prognostycznych. W przypadku kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych analiza wartości wyprzedzającego wskaźnika ufności konsumenckiej i wskaźników cząstkowych pozwalają na predykcję ich zachowań w przyszłości.

Konkludując tę część rozważań stwierdzić należy, że subiektywne oceny bieżącego i przyszłego stanu otoczenia ekonomicznego silnie oddziałują na skłonność gospodarstw domowych do zadłużania się.

5. Podsumowanie

Początek nowego stulecia to okres dynamicznego rozwoju rynku kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych w Polsce. Przeprowadzone analizy wskazują na oddziaływanie koniunktury gospodarczej na zachowania gospodarstw domowych na rynku kredytów. O ile konsumenci w ograniczonym zakresie reagują na zmiany dynamiki produktu krajowego brutto (albo robią to z kilkumiesięcznym opóźnieniem), to są oni wrażliwi na zmiany w poziomie bezrobocia i dynamiki wynagrodzeń realnych. Ponadto na tempo zadłużania się gospodarstw domowych z tytułu kredytów i pożyczek wpływ ma poziom ufności konsumenckiej, a także subiektywne postrzeganie własnej sytuacji finansowej oraz stanu koniunktury ekonomicznej w gospodarce.

Trzeba też pamiętać, że oddziaływanie koniunktury gospodarczej na rynek kredytów i pożyczek odnosi się w praktyce nie tylko do strony popytowej, ale także do instytucji finansowych. Zmiany w warunkach i kryteriach udzielania kredytów przez kredytodawców (m.in. wymagana zdolność kredytowa, poziom marży kredytowej i innych kosztów pozaodsetkowych, wymagane zabezpieczenia i wymagany udział własny kredytobiorcy w kredytowanej inwestycji, maksymalny okres kredytowania) podążają w zasadzie za cyklem koniunkturalnym – w okresie dobrej sytuacji gospodarczej kredytobiorcy, co do zasady, łagodzą kryteria stosowane w decyzjach kredytowych. W okresie dekonunktury występuje zjawisko odwrotne – instytucje finansowe są mniej skłonne udzielać kredytów i pożyczek, decydując się na to stawiają wyższe warunki kredytobiorcom. Tym samym w każdej fazie koniunktury gospodarczej występują procykliczne i sprężone zwrotnie bodźce, które transmitowane są na rynek kredytowy.

Literatura

- Bernanke B.S., Gertler M., *Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission*, "Journal of Economic Perspectives" 1995, vol. 9, no. 4.
- Bywalec C., *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Bywalec C., *Konsumpcja w teorii i praktyce gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Duesenberry J.S., *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press, Harvard-Cambridge 1952.
- Fatuła D., *Zachowania finansowe gospodarstw domowych a zmiany koniunktury gospodarczej*, [w:] *Rynek usług finansowych a koniunktura gospodarcza*, pod red. J. Garczarczyka, CeDeWu.pl, Warszawa 2009.
- Katona G., *Psychological analysis of economic behavior*, McGraw-Hill Book Company, New York 1963.
- Komunikat ze 175. posiedzenia Komisji Nadzoru Finansowego w dniu 26 lutego 2013 r.*, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty/175_posiedzenie_KNF.html (data dostępu: 28 lutego 2013 r.).

- Konopczak M., Sieradzki R., Wiernicki M., *Kryzys na światowych rynkach finansowych – wpływ na rynek finansowy w Polsce oraz implikacje dla sektora realnego*, „Bank i Kredyt” 2010, vol. 41, nr 6.
- Pompain M.M., *Behavioral Finance and Wealth Management*, John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey 2006.
- Rytelewska G. (red.), *Bankowość detaliczna*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.
- Vandone D., *Consumer Credit in Europe. Risk and Opportunities of a Dynamic Industry*, Springer Physica-Verlag, Berlin-Heidelberg 2009.

IMPACT OF ECONOMIC SLOWDOWN ON HOUSEHOLDS' DEBT IN POLAND

Summary: Household debt fluctuates in different phases of business cycle. The global economic slowdown, which has observed since 2008, has had an impact on the behavior of economic agents in Poland. Objective rate of economic development has limited influence on household decisions on the credit market. The growth rate of loans to private sector is more responsive to consumers' subjective perception of the current and future economic situation. The discretionary regulatory policy strengthened the pro-cyclical nature of the loans in the first decade of the twenty-first century.

Keywords: economic slowdown, household debt, consumer confidence index.